# FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT SIR GORDON SLYNN

fremsat den 26. juni 1986 *

*Høje Domstol.*

Den 7. april 1978 da G. Leussink, tjenestemand ved Kommissionen, i tjenstligt øjemed var passager i en bil, som tilhørte Kommissionen, og som blev ført af en anden tjenestemand ved Kommissionen, mistede føreren kontrollen over bilen, der rullede rundt flere gange, indtil den ramte et skilt ved motorvejen ved Würselen-Broichweiden i Forbundsrepublikken Tyskland. Han blev hårdt kvæstet, idet han fik kraniebrud og brækkede flere ribben, kvæstede underlivet og lungerne, som der gik betændelse i, mistede det højre øje og fik beskadiget det venstre, mistede lugte- og smagssansen samt 6 cm2 hud i hovedbunden; endelig nedsattes styrken i hans venstre arm. Han lå i coma i tre måneder.

Den 19. november 1982 meddelte Kommissionen Leussink, at dens læge havde erklæret, at han som følge af kvæstelserne var ramt af vedvarende invaliditet, og havde fastsat hans invaliditetsgrad til 50%, jfr. tjenestemandsvedtægtens artikel 73 og ordningen om dækning af risikoen for ulykker og erhvervssygdomme hos tjenestemænd ved De europæiske Fællesskaber.

Den 5. april 1983 ansøgte Leussink Kommissionen om 5 000 000 BFR som erstatning for ikke-økonomisk skade. Da han ikke modtog svar, indgav han den 3. november 1983 en klage, som ligeledes forblev ubesvaret.

Ved skrivelse af 25. april 1984 fik Leussink meddelelse om, at Kommissionens læge havde ændret fastsættelsen af graden af hans vedvarende, delvise invaliditet til 65%. Da han ikke var tilfreds med denne afgørelse, anmodede han om en udtalelse fra det i sikringsordningens artikel 23 fastsatte lægeudvalg.

Leussink anlagde sag den 23. maj 1984 (sag 136/84). Han har nedlagt påstand om, at den stiltiende afvisning af hans krav og af hans klage i henhold til tjenestemandsvedtægten, annulleres; han har nedlagt selvstændig påstand om betaling af 5 000 000 BFR som erstatning for den ikke-økonomiske skade, han har lidt som følge af ulykken, med rente 12% p. a. fra 5. april til betaling sker, samt om, at Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger. Da han har fået udbetalt løn og fået dækket udgifterne til lægebehandling, har han ikke lidt noget økonomisk tab.

Han har navnlig anført, at invalidepensionen ifølge sikringsordningen ikke giver ham tilstrækkelig erstatning for de tragiske følger, som ulykken har haft for hans arbejde, hans familieliv og hans forhold til andre. Hans personlighed er ændret. Han har mistet tilliden til at han kan udføre sit arbejde tilfredsstillende, og opgivet ethvert håb om forfremmelse. Hans personlige forhold til kone og børn er ødelagt. Han kan ikke længere nyde samværet med sin omgangskreds eller sport, god mad eller vin.

* Oversat fra engelsk.

Også hans hustru har anlagt sag (sag 169/83), dels på egne vegne, dels som værge for parrets fire børn, skønt et af børnene (Monica), der er myndig, nu optræder som selvstændig sagsøger. De har nedlagt påstand om, at Kommissionen tilpligtes at betale 3 000 000 BFR i erstatning til fru Leussink og 1 000 000 BFR til hver af de fire børn (med renter 12% p. a. fra 5. april 1983 til betaling sker), og at Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger, samt om annullation af den stiltiende afvisning dels af den ansøgning om erstatning, som også de havde indgivet den 5. april 1983, dels af den efterfølgende klage, da også den ansøgning og denne klage ikke blev besvaret.

De to sager hænger sammen; også hustruen og børnene har lidt ikke-økonomisk skade som følge af den måde, hvorpå ulykken har påvirket deres mand og far. De har ikke længere et normalt familieforhold, og i en periode havde Leussink endog forladt dem for at bo et andet sted, og over for sin kone var han negativ, om ikke aggressiv. Børnene led psykisk og kunne ikke koncentrere sig om arbejdet i skolen.

De to sager er forenet med henblik på den mundtlige forhandling og domsafsigelsen.

**Sag 136/84**

Leussink har anført følgende bestemmelser og grundsætninger til støtte for sine påstande:

a) tjenestemandsvedtægten, navnlig artikel 24;

b) arbejdsgiverens almindelige pligt til at udvise forsigtighed og yde bistand til arbejdstageren;

c) den almindelige retsgrundsætning om, at der ydes erstatning for de skader, der måtte opstå som følge af de af administrationen begåede tjenestefejl eller undladelser;

d) EØF-traktatens artikel 215, stk. 2.

Kommissionen har påstået sagen afvist under påberåbelse af, at sagen har samme genstand som erstatningskravet i henhold til tjenestemandsvedtægten, hvor proceduren ikke var afsluttet på stævningsdatoen.

Proceduren blev faktisk først afsluttet efter stævningsdatoen, men inden den mundtlige forhandling. Ved skrivelse af 20. november 1985 meddelte Kommissionen Leussink, at lægeudvalget havde fastsat invaliditetsgraden for vedvarende, delvis invaliditet på grund af »uarbejdsdygtighed« til 75%; han havde fået glasøje, som regelmæssigt skulle udskiftes; han ville i en periode af tre år have behov for lægebehandling og psykologisk behandling; hans helbredstilstand ville ikke vise tegn på »mærkbar forbedring i fremtiden«. Det fremgår af skrivelsen, hvordan man er nået frem til de 75%; de 10% vedrører psykisk og ikke-økonomisk skade. Han fik følgelig udbetalt yderligere 967 206 BFR, således at han i de forløbne år i henhold til sikringsordningen har modtaget ydelser for invaliditet på i alt 7 254 042 BFR

Jeg skal herefter behandle det spørgsmål, om sagen skal afvises med den begrundelse, at tjenestemandsvedtægtens artikel 73 udelukker ethvert andet erstatningskrav for ikke-økonomisk skade. Kommissionen har anført, at forholdet er identisk med de franske retsregler, hvorefter der ydes en »forfait de pension« i stedet for almindelig skadeserstatning. At man herved mister

muligheden for at få udbetalt et eventuelt større beløb, opvejes af, at klageren ikke skal bevise, at der foreligger et culpøst forhold. Ifølge Kommissionen kan det udledes af opbygningen af tjenestemandsvedtægten og sikringsordningen.

Tjenestemandsvedtægten og sikringsordningen indeholder ingen udtrykkelige bestemmelser herom. Skønt argumentet om, at tjenestemanden ikke skal bevise, at der foreligger et culpøst forhold, kan tillægges en vis betydning, og han ved, på hvilket grundlag der ydes erstatning, mener jeg ikke, at de bestemmelser i tjenestemandsvedtægten og sikringsordningen, hvorefter der ydes erstatning, indirekte udelukker ethvert andet erstatningskrav. Efter min opfattelse tyder noget på, at det modsatte er tilfældet.

For det første beregnes de ydelser, som udbetales ifølge tjenestemandsvedtægtens artikel 73, som en procentdel af tjenestemandens grundløn. I tilfælde af vedvarende, total invaliditet udbetales et engangsbeløb på 8 gange den årlige grundløn udregnet på grundlag af månedslønnen i de sidste tolv måneder forud for ulykken; i tilfælde af vedvarende, delvis invaliditet beregnes erstatningen som en procentdel af det nævnte engangsbeløb, udregnet på grundlag af den for særlige skader fastsatte tabel. Heraf følger, at en tjenestemand i en højere lønklasse (f. eks. A1) får udbetalt en langt højere erstatning end en tjenestemand i en lavere lønklasse (f. eks. D1).

Det er helt klart, at ordningen ikke er smålig, og engangsbeløbet må i de fleste tilfælde anses for tilstrækkeligt selv for tjenestemænd i lavere lønklasser, da det svarer til, hvad man kunne have opnået i erstatning, hvis der havde foreligget en sådan mulighed. To personer, som kræver erstatning for ikke-økonomisk skade som følge af de samme kvæstelser (i modsætning til ydelser i henhold til tjenestemandsvedtægten) bør principielt modtage samme beløb; deres erstatning skal ikke være forskellig, blot fordi deres løn er forskellig. Jeg mener derfor, at hvis ansvaret for en urigtig handling kan placeres, kan der principielt kræves erstatning, og Domstolen kan sikre, at der ydes en passende erstatning. Resultatet kan blive, at en tjenestemand i lønklasse A1 ikke ved en erstatningssag vil modtage et højere beløb end de ydelser, han har ret til ifølge sikringsordningen, hvorimod D1-tjenestemandens ydelser måtte suppleres op til et passende erstatningsniveau. Hvis lønnens realværdi falder, er der endnu en grund til, at Domstolen bør have residual kompetence til i særlig tilfælde at tilkende supplerende erstatning for den lidte skade.

Efter min opfattelse fremgår det også klart af sikringsordningen, at udbetaling af ydelser ikke på forhånd udelukker, at der anlægges erstatningssag mod tredjemand. Ifølge ordningens artikel 8 skal de skadelidte således lade fællesskaberne indtræde i deres rettigheder og søgsmål, »for så vidt som der er sket udbetaling« af ovennævnte ydelse, erstatninger og godtgørelser. Bortset herfra tilfalder det udbetalte beløb skadelidte. Tilsvarende har skadelidte ifølge artikel 9 fortrinsret til de beløb, som tredjemand dømmes til at betale under en sag rejst af skadelidte selv og af den institution, hvor han er ansat, op til det beløb, som ydelserne i henhold til artikel 73 skulle forhøjes med for at sikre skadelidte en erstatning for den lidte skade, »som fastsat af pågældende retsinstans.« Efter min opfattelse kan det forhold, at tjenestemanden er omfattet af en supplerende sikringsordning,

ikke begrunde, at han er udelukket fra at kræve samme erstatning af den institution, hvor han er ansat, som af tredjemand.

Jeg mener derfor, at ordningen efter vedtægten og sikringsordningen ikke er til hinder for, at der anlægges erstatningssag, selv om der betales ydelser efter vedtægtens artikel 73. Det er klart, at der ikke kan tilkendes erstatning, som overlapper ydelserne efter artikel 73; der kan kun tilkendes et beløb, som er tilstrækkeligt for at bringe sådanne ydelser op på et passende niveau.

Et generelt princip, hvorefter et sådant erstatningskrav er udelukket, kan heller ikke udledes af en sammenligning mellem medlemsstaternes retsregler. Der er for stor forskel mellem medlemsstaternes praksis — nogle stater forbyder yderligere erstatning, andre åbner mulighed herfor, og i atter andre er der ikke en ulykkesforsikringsordning svarende til den i vedtægtens artikel 73 fastsatte.

Jeg kan derfor ikke tilslutte mig Kommissionens afvisningspåstand.

Når henses til Domstolens domme i sagerne 9/75, Meyer-Burckhardt mod Kommissionen (Sml. 1975, s. 1171, på s. 1181), 48/76, Reinarz mod Kommissionen og Rådet (Sml. 1977, s. 291, på s. 298) og 131/81, Berti mod Kommissionen (Sml. 1982, s. 3493, på s. 3503) må det på den anden side antages, at eftersom kravet i det væsentlige støttes på et ansættelsesforhold, er det ikke omfattet af traktatens artikel 215, men udelukkende af traktatens artikel 179 og vedtægtens artikler 90 og 91, skønt »[dette reelt ingen forskel gør]«, fordi det er klart, at Domstolen i sager i medfør af artikel 179 har den samme kompetence til at tilkende erstatning, som den har i sager efter artikel 178 (jfr. generaladvokat Warner's forslag til afgørelse i Meyer-Burckhardt-sagen, på s. 1189).

Da der gælder de samme principper for et erstatningskrav, som støttes på ansvar uden for kontraktsforhold, uanset om kravet støttes på EØF-traktatens artikel 179 eller på artiklerne 178 og 215, mener jeg, at de af parterne på grundlag af artikel 215 fremførte argumenter bør vurderes ud fra artikel 179. Som generaladvokat Warner udtalte i Meyer-Burckhardt-sagen (Sml. s. 1190) er det derfor klart, at en sagsøger for at få medhold i en erstatningspåstand må bevise tre ting: 1) at han har lidt et tab, 2) at tabet er forårsaget af den sagsøgte institutions handling, og 3) at handlingen var culpøs. Da Domstolen har ubegrænset kompetence, kan den tilkende den erstatning, som den finder passende og rimelig (jfr. forenede sager 10 og 47/72, di Pillo mod Kommissionen, Sml. 1973, s. 763).

Under den mundtlige forhandling har sagsøgeren — efter min mening med rette — anerkendt, at han må bevise, at der foreligger culpa, og at han ikke kan påberåbe sig objektivt ansvar. Det skal imidlertid afgøres efter fællesskabsretten, om der foreligger ansvar. Kommissionen har under henvisning til artikel 215 anført, at spørgsmålet skal behandles på grundlag af tysk lov som den angivelige lex loci delicti. Dette anbringende, som jeg har behandlet ud fra artikel 179, er efter min mening uholdbart. Der kan ikke være tale om at henvise til tysk lov, når kravet er rejst under påberåbelse af selve traktatens bestemmelser.

Der er i den foreliggende sag ikke tvivl om, at sagsøgeren har lidt skade. Det skal herefter afgøres, om Kommissionen har handlet culpøst og herved har forårsaget skaden.

Kommissionen har efter min mening en omsorgspligt over for sine tjenestemænd, når den stiller en bil til rådighed til brug i tjenesten; Kommissionen ifalder erstatningsansvar, såfremt det kan bevises, at den ikke har udvist tilstrækkeligt omhu ved udvælgelsen og vedligeholdelsen af bilen eller dens enkelte dele, eller at bilen ikke blev ført med tilstrækkelig agtpågivenhed af den ved Kommissionen ansatte fører.

Ifølge de tyske myndigheder skyldtes ulykken, at slidbanen på bagdækket gik løs, således at det tabte luft, hvorved bilen, som da kørte ca. 140 km i timen, skred ud og rullede rundt. I den tekniske rapport vedrørende ulykken anførtes seks mulige grunde til, at slidbanen blev revet af:

1) kørsel med for lavt dæktryk,

2) dækket kunne ikke anvendes ved så høje hastigheder,

3) rustangreb på metallet på grund af mekaniske mangler,

4) gummiblandingens utilstrækkelige modstandskraft over for forskydningsspænding,

5) mekanisk beskadigelse af stålbæltet og

6) uhensigtsmæssig sammensætning af dæk og fælg.

Det er ikke i de skriftlige indlæg gjort gældende, at føreren har kørt uforsvarligt. Under den mundtlige forhandling blev det antydet, at en støj umiddelbart før ulykken burde have skærpet førerens agtpågivenhed. Dette kan sagsøgeren ikke gøre gældende; under alle omstændigheder kan han ikke bevise det.

Sagsøgeren har dernæst anført, at det pågældende dæk ikke var godkendt af fabrikanten, og at det ville være afvist af de tyske myndigheder. Jeg mener ikke, at det er tilstrækkeligt til at godtgøre, at der ikke har været udvist tilstrækkelig omsorg, da der ikke foreligger bevis for, at fabrikanterne afviste dækmærket. Det anvendte dæk var »et snedæk til vinterbrug«. Jeg føler mig ikke overbevist om, at man tilsidesætter omsorgspligten ved ikke at skifte dækket ud så sent som den 7. april, da det tilsyneladende er praksis at skifte dæk en uge senere, og bilen under alle omstændigheder anvendes i mere end én af Fællesskabets medlemsstater. Det kan næppe antages, at det var farligt under de foreliggende omstændigheder.

Sagsøgeren har videre gjort gældende, at fotografier af bilen efter ulykken tyder på, at dækket var vulkaniseret. Kommissionen har anført, at den ikke bruger vulkaniserede dæk. Hvad enten det er rigtigt eller ej, finder jeg, at anbringendet er for svagt, og det er ikke tilstrækkeligt underbygget. Det kan heller ikke hævdes, at 140 km i timen var for høj en hastighed for det formodede dæktryk.

Desuden har sagsøgeren anført, at slidbanen rent faktisk gik løs på bilens højre bagdæk. Det sker normalt ikke, hvis dækket vælges, efterses og vedligeholdes med tilstrækkelig omhu. Jeg er enig med sagsøgeren i, at der ved en umiddelbar betragtning er sket en tilsidesættelse af omsorgspligten, at det er sandsynligt, at et egentligt eftersyn ville

have afsløret, at slidbanen var defekt, og at dette ville være blevet opdaget ved et sådant eftersyn inden ulykkestidspunktet, selv om føreren ikke kunne bemærke det under kørslen. Kommissionen har ikke modbevist denne umiddelbare betragtning, som sagsøgeren efter min opfattelse helt klart fremførte i sit skriftlige indlæg. Hvis Kommissionen havde oplyst, hvornår dækket var købt, hvem der havde leveret det, hvornår der havde fundet eftersyn sted og med hvilket resultat, kunne den formentlig have tilbagevist formodningen. Det kunne f. eks. være sket ved at føre det værksted eller den ved Kommissionen kompetente ansatte, som foretog vedligeholdelse eller eftersyn, som vidne. Et sådant vidneudsagn foreligger ikke. Følgelig har Kommissionen ikke tilbagevist formodningen.

Det er ubestridt, at de fysiske skader skyldes ulykken. Kommissionen har imidlertid gjort gældende, at den psykiske skade og tabet af livslysten ikke skyldes ulykken. Til støtte herfor har den påberåbt sig de korte bemærkninger i lægerapporten om, at der inden ulykken var problemer mellem på den ene side Leussink og på den anden side dels hans foresatte dels hans hustru. Jeg mener ikke, det er tilstrækkeligt til at begrunde de karaktertræk, som Leussink nu udviser. I alle tilfælde finder jeg det indlysende, at disse træk, selv om de måske ikke blev fremkaldt af ulykken, i det mindste blev alvorlig forstærket. Efter min opfattelse er det godtgjort, at der som påstået er årsagsforbindelse mellem den manglende omsorg og den lidte skade.

Sagsøgeren har herefter gjort gældende, at de ydelser, han modtager i henhold til vedtægten og sikringsordningen, er urimeligt små i forhold til den lidte skade. Følgelig må han kunne gøre krav på erstatning for hele den lidte skade. Han har her henvist til sondringen efter belgisk ret mellem psykisk skade (omfattet af sikringsordningen) og »préjudice moral«, som ikke er omfattet.

Kommissionen har anført, at ydelserne her blev tilkendt både i henhold til artikel 12 og artikel 14 i sikringsordningen, sammenholdt med vedtægtens artikel 73, og at artikel 14, skønt artikel 12 vedrører invaliditet, som påvirker arbejdsevnen, hjemler mulighed for ydelser for den her omhandlede skade.

Jeg kan ikke tilslutte mig sagsøgerens anbringende på dette punkt. I henhold til sikringsordningens artikel 14 kan der tilkendes ydelser »for enhver varig beskadigelse eller misdannelse, der, selv om den ikke påvirker tjenestemandens arbejdsevne, skader hans fysiske integritet og forvolder faktisk skade på hans forhold til omverdenen.« Efter min opfattelse omfatter denne bestemmelse det her påberåbte tab af livsmodet samt de påberåbte vanskeligheder ved at knytte personlige og selskabelige kontakter. Som anført af Kommissionen viser sag 152/77, (B. mod Kommissionen Sml. 1979, s. 2819), at ydelserne efter vedtægtens artikel 73 ikke er begrænset til de økonomiske følger af en ulykke. Kommissionen kunne derfor på grundlag af vedtægten og sikringsordningens artikel 14 tilkende ham ydelser for en sådan skade. Dette gjorde Kommissionen da også — hvilket klart fremgår af sidste punkt i opgø-

relsen af den tidligere nævnte invaliditetsgrad på 75% — skønt Kommissionen, da den fastsatte invaliditetsgraden til 65%, fejlagtigt havde læst lægens henvisning til »fysiologisk« skade som »psykologisk« skade.

Da sagsøgeren ikke har krævet erstatning for tab af fremtidig løn som følge af en eventuel forfremmelse eller for de rent fysiske skader, skal det derfor afgøres, om 967 206 BFR kan anses for tilstrækkelig erstatning for de her omhandlede skader. Kommissionen har gjort gældende, at kravet på 5 000 000 BFR er »ensidigt«, og at der ikke foreligger nogen beregning som grundlag for dette beløb. Efter min opfattelse kan der kun blive tale om et skøn; spørgsmålet er derfor, om 1 000 000 er tilstrækkeligt eller 6 000 000 (1 000 000 + 5 000 000) for meget.

Det er aldrig let at fastsætte erstatningens størrelse i en sag af denne art, navnlig da der ikke inden for fællesskabsretten findes tidligere afgørelser herom. Jeg er enig i, at nogle af de forhold, som betinger de 75% (eksempelvis tab af et øje, forstyrrelser af lugte- og smagssansen) indeholder et element, som indgår i det af sagsøgeren påberåbte begreb »préjudice moral«, helt bortset fra de 10% »psykisk og ikke-økonomisk skade«. På den anden side er ødelæggelsen af familielivet, tabet af glæden ved livet og arbejdet samt de andre påberåbte psykiske og personlige forstyrrelser (som er beskrevet i aktmappen, og som jeg hverken finder det nødvendigt eller ønskeligt at gå nærmere ind på i mit forslag) efter min mening et alvorligt problem. Jeg mener ikke, at der ifølge sikringsordningen ydes tilstrækkelig erstatning for sådanne skader. Selv når de andre ydelser tages i betragtning, mener jeg, at der for »psykisk og ikke-økonomisk skade« bør ydes en erstatning på henved 3 000 000 BFR. Da der fra dette beløb skal fradrages det beløb på 967 206 BFR, som er ydet i henhold til sikringsordningen, må en erstatning herudover på 2 000 000 BFR efter min opfattelse anses for rimelig og passende.

Jeg kan ikke gå ind for sagsøgerens krav på grundlag af vedtægtens artikel 24. Efter min mening har Kommissionen med rette gjort gældende, at bestemmelsen kun vedrører krav mod tredjemand.

Da Leussink således får medhold i sin påstand om erstatning, finder jeg det ufornødent at annullere den stiltiende afvisning af hans ansøgning af 5. april 1983 eller hans klage af 3. november 1983.

**Sag 169/83**

Ifølge Kommissionen kan denne sag admitteres. Anbringenderne om culpøs adfærd støttes på de samme forhold. Kommissionen har afvist, at den har handlet culpøst, og at der er årsagsforbindelse mellem ulykken og skaden. Den har gjort gældende, at den påståede skade under alle omstændigheder er af en sådan art, at den er omfattet af vedtægten, men at familien ikke herudover kan gøre krav på erstatning.

Efter min opfattelse er denne sag — i modsætning til Leussink's egen sag — med rette anlagt i henhold til traktatens artikler 178 og 215, da der er tale om den familien påførte selvstændige skade og ikke om en tvist mellem en tjenestemand og hans institution. Jeg mener heller ikke, at sagen bør afvises med den begrundelse, Domstolen gav for afvisningen af de forenede sager 114, 115, 116 og 117/79, Fournier mod Kommissionen (Sml. 1980, s. 1529). Det

drejede sig her om et krav fra familien, som hovedsagelig vedrørte en institutions adfærd, som påvirkede Fournier's karriereforløb. Domstolen fastslog, at der var tale om et forsøg på at omgå proceduren for klager over ansættelsesvilkår. I den her foreliggende sag er der tale om et selvstændigt erstatningskrav for tab af familieliv som følge af ulykken.

Jeg mener ikke, denne erstatningssag bør afvises.

Jeg kan tilslutte mig, at familien har lidt under det ødelagte familieliv og de psykiske problemer og de skoleproblemer, de påberåber sig. Der er intet, der tyder på, at de overdriver. Det er også klart, at deres problemer skyldes de gener, Leussink har haft som følge af ulykken, som er sket, fordi sagsøgte tilsidesatte sin omsorgspligt. På den anden side mener jeg ikke, at det efter fællesskabsretten anerkendes eller bør anerkendes, at der skal ydes erstatning for alle skader, som kan hævdes at være opstået som en indirekte følge af en culpøs handling. Der kan ydes erstatning for direkte og umiddelbare følger, men forholdet er ikke det samme for, hvad der reelt er følgerne af sådanne følger. Der må være en grænse for sagsøgtes ansvar. Følgerne kan blive for sekundære. Her skyldes den skade, som familien hævder at have lidt, ikke tilsidesættelse af omsorgspligten eller ulykken. Skaden er en følge af, hvorledes ulykken har påvirket Leussink. Jeg mener ikke, at der på grundlag af den påståede skade kan rejses erstatningssøgsmål for ansvar uden for kontraktsforhold i henhold til traktatens artikler 178 og 215. Det ville være at gå for vidt. Derfor bør sagsøgte efter min mening frifindes.

**Rente**

Leussink har nedlagt påstand om betaling af rente 12% p. a. fra 5. april 1983, nemlig datoen for indgivelsen af hans ansøgning til Kommissionen om den erstatning, som han kræver i den foreliggende sag. Der er ikke anført nogen anden dato som udgangspunkt for påløb af rente, skønt andre datoer kan komme på tale, nemlig ulykkesdatoen (7. april 1978), den dato, hvor skadens omfang kunne fastsættes (endeligt fastsat af lægeudvalget den 4. oktober 1980), den dato, hvor sagsøgeren indgav klagen efter vedtægtens artikel 90, stk. 2, (3. november 1983), den dato, hvor sagen blev anlagt (23. maj 1984) eller den dato, hvor Domstolen afsiger dom i sagen. Ingen af disse datoer synes at være umiddelbart indlysende.

For så vidt angår krav ifølge tjenestemandsvedtægtens artikel 73, har Domstolen i en række sager udtalt, at det påhviler sagsøgeren at bevise, at forsinkelsen med betalingen af ydelsen er en af institutionen begået fejl, som faktisk har påført sagsøgeren et tab (101/74, Kurrer mod Rådet, Sml. 1976, s. 259, 115/76, Leonardini mod Kommissionen, Sml. 1978 s. 735, og 152/77, B. mod Kommissionen, Sml. 1979, s. 2819).

I den foreliggende sag er der imidlertid ikke nedlagt påstand om ydelser i henhold til tjenestemandsvedtægten, men om erstatning, hvorfor de nævnte sager ikke er umiddelbart relevante. Hvis det var tilfældet, ville jeg ikke mene, at Kommissionen har handlet culpøst ved i en årrække at udbetale

ydelser på grundlag af de lægeudtalelser, den havde adgang til.

For så vidt angår erstatningssøgsmål rejst i henhold til traktatens artikler 178 og 215 har Domstolen udtalt, at forpligtelsen til betaling af renter opstår den dag, dommen afsiges, i det omfang dommen statuerer pligt til erstatning af skaden — forenede sager 64 og 113/76, 167 og 239/78, 27, 28 og 45/79, (Dumortier mod Rådet Sml. 1979, s. 3091, på s. 3118) — skønt denne afgørelse efter min opfattelse ikke omfatter tilfælde, hvor der uretmæssigt tilbageholdes beløb på det tidspunkt, hvor de burde være betalt.

Jeg mener ikke, at datoen for domsafsigelsen er det rigtige udgangspunkt. Hvis Domstolen statuerer erstatningsansvar, har sagsøgeren krav på erstatning. Da en sagsøger på grund af den tid, sagsbehandlingen uundgåeligt kræver, først modtager erstatning på et tidspunktet, der ligger efter sagens anlæg, finder jeg det urimeligt, hvis han ikke tilkendes rente af beløbet; men da det er ved selve sagsanlægget, at han indbringer kravet for Domstolen, er der ingen grund til at tilkende ham renter forud for dette tidspunkt. Efter min opfattelse er tidspunktet for sagens anlæg ved Domstolen en rimelig og passende dato — in casu den 23. maj 1984.

Sagsøgeren har nedlagt påstand om renter 12%. Stævningen er dateret den 16. maj 1984. På dette tidspunkt og frem til 31. juli 1985 var den lovbestemte rente i Belgien fastsat til 12%. Med virkning fra 1. august 1985 blev den imidlertid ændret til 10% ifølge Arrêté Royal af 17. juli 1985 (*Moniteur belge* af 23.7.1985). Derfor kunne han ifølge belgisk lov ikke kræve mere end 10% på det pågældende tidspunkt. Imidlertid skal sagen ikke afgøres efter belgisk ret, men efter særlige fællesskabsretlige regler, og det påhviler Domstolen at fastsætte en passende rentesats. Efter min opfattelse bør Domstolen fastsætte en rentesats, som afspejler de aktuelle økonomiske forhold, og jeg har her konstateret, at Domstolen allerede har vist sig rede til at gå væk fra den rentesats på 6%, som den længe havde anvendt, idet den ved dom af 14. februar 1985 som af sagsøgeren påstået tilkendte renter med 12% i sag 131/81, Berti. I dommen af 20. juni 1985 i sag 118/84, Kommissionen mod Royale belge, tilkendte Domstolen renter med 8%. Skønt det ikke var en erstatningssag, mener jeg, at en sådan rentesats vil være passende under de her foreliggende omstændigheder, skønt det kan hævdes, at tilkendelsen af erstatning afspejler pengeforringelsen i perioden fra stævningens dato til datoen for domsafsigelsen. Jeg finder det ønskeligt, at der inden for Fællesskabet fastsættes en enkelt rentesats, hvadenten der er tale om tilkendelse af erstatning eller betaling af skyldige beløb. Følgelig skal jeg foreslå, at Domstolen i den foreliggende sag tilkender renter med 8%.

**Sagens omkostninger**

Jeg mener, at Kommissionen bør betale sagens omkostninger, for så vidt angår den af Leussink anlagte sag. Den af fru Leussink og børnene anlagte sag kan ikke henføres under procesreglementets artikel 70. Bestemmelsen blev imidlertid anvendt analogt i sag 12/84, Kypreos mod Rådet, dom af 27. marts 1985. Efter min mening bør hver part i den af familien anlagte sag bære sine omkostninger.

Sammenfattende skal jeg herefter foreslå:

1) Sag 169/83 afvises, og hver part bærer sine omkostninger.

2) I sag 136/84 betaler Kommissionen sagsøgeren erstatning 2 000 000 BFR med rente 8% fra 23. maj 1984 samt sagens omkostninger.